

en Occident (Paris 1993; yazarın 1951-1973 yılları arasında çeşitli ilmî dergide ve derleme kitaplarda neşredilmiş, genellikle İbn Sînâ'nın Batı Ortaçağı'na tesirini konu alan yazılarından ibarettir). İbn Sînâ'nın Batı'ya tesirine dair kaleme alınan yazılar içinde Etienne Gilson'un makaleleri özel bir önem taşımakta olup bazıları şunlardır: "Pourquoi Saint Thomas a critiqué Saint Augustin" (*Archives d'histoire doctrinale et littéraire du moyen âge*, I [1926], s. 5-127); "Avicenne et le point de départ de Duns Scot" (a.e., II [1927], s. 89-149); "Les sources gréco-arabes de l'Augustinisme avicennisant" (a.e., IV [1929], s. 5-49; bu makaleler kitap olarak da basılmıştır, Paris 1981, 1986); "Avicenne en Occident au moyen âge" (a.e., XXXVI [1969], s. 89-121). Batı'da İbn Sînâ hakkında yapılan bazı çalışmalar Fuat Sezgin ve ekibi tarafından derlenerek yeniden basılmıştır: *Abû 'Ali Ibn Sînâ (d. 428/1037). Texts and Studies* (I-V, ed. Fuat Sezgin, M. Amawi, C. Ehrig-Eggert, E. Neubauer, Frankfurt 1999).

TAHSİN GÖRGÜN

İBN SİNÂN

(bk. İBRÂHİM b. SİNÂN b. SÂBİT).

İBN SİNÂN el-HAFÂCÎ

(bk. HAFÂCÎ, İbn Sinân).

İBN SİRÂC

(ابن سراج)

Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Sirâc el-Girnâfî el-Endelüsî (ö. 848/1444)

Mâlikî fakihî.

Muhtemelen VIII. (XIV.) yüzyılın ortalarında doğdu. Nasrîler'in başşehri Gırnata'da (Granada) Ebû Saîd İbn Lüb, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Haffâr ve İbn Allâk'tan ders aldı. 829'da (1426) Nasrî Sultanı IX. Muhammed el-Eyser tarafından Gırnata başkadılığına (kâdilcemâa) tayin edildi. 835'te (1432) Gırnata'da IX. Muhammed'e karşı gerçekleştirilen isyan sonunda IV. Yûsuf tahta geçti. Yeni sultan İbn Sirâc'ı başkadılık görevinden uzaklaştırdıysa da bir yıl sonra IX. Muhammed iktidarı tekrar ele geçince İbn Sirâc yeniden döndüğü bu vazifeyi 838 (1434-35) yılına kadar devam ettirdi. Bir

ara Kuzey Afrika'ya da giderek orada bazı âlimlerle görüştü. Tilimsân'da İbn Merzûk el-Hafîd ile ilmî tartışmalar yaptı. İbn Merzûk, nahiv ve mantıkla ilgili konularda ona verdiği cevapları *el-Mirâc ilâ istimâtî fevâ'idî İbn Sirâc* adıyla kitap haline getirdi. İbn Sirâc'ın yetiştirdiği öğrenciler arasında Ebû Yahyâ İbn Âsım, Ebû Abdullah es-Sarakustî, Ebû İshak İbn Fettûh, Râî el-Endelüsî, Ebû Amr İbn Manzûr ve Mewâk gibi şahsiyetler vardır.

İbn Sirâc 848 (1444) yılında vefat etti. Kaynakların çoğunun aksine Sehâvî bu tarihi 842 (1438) olarak vermektedir. İbnü'l-Kâdî'nin *Dürretü'l-ħicâl*'de 848 olarak kaydettiği tarihin *Laḳṭü'l-ferâ'id*'de 847 (1443) şeklinde geçmesi bir istinsah veya matbaa hatası olmalıdır. Salâh Cerrâr, neşrini gerçekleştirdiği Ebû Yahyâ İbn Âsım'ın *Cennetü'r-rizâ'* adlı eserine yazdığı mukaddimede İbn Sirâc'ı, Benî Serrâc (Abencerrajes) olarak bilinen ailenin mensuplarından İbnü's-Serrâc Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Yûsuf el-Girnâfî ile karıştırmış, dolayısıyla bu kişiye ait bütün askerî kahramanlıkları ona nisbet etmiştir.

İbn Sirâc bazı eserler telif etmiş olup talebesi Mewvâk, Halîl b. İshak el-Cündî'nin *el-Muhtaşar*'ına yazdığı şerhte hocasının aynı eser üzerine yaptığı şerhten birçok nakilde bulunmuştur. İbn Tarkât'ın *Nevâzil* (Madrid, Biblioteca Nacional, nr. CDXXX), Venşerîsî'nin *el-Mi'yârü'l-murrib* (XIII, 344), Ali b. İshâ el-Alemî'nin *Nevâzil*'inde ve Escorial Library'de mevcuttur (nr. 1906) anonim bir el yazması mecmuda İbn Sirâc'a ait fetvalar bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Venşerîsî, *el-Mi'yârü'l-murrib*, Beyrut 1403/1983, XIII, 344 (İndeks); a.mlf., *Vefeyât* (nşr. Muhammed Haccî, *Elfû sene mine'l-vefeyât* içinde), Rabat 1396/1976, s. 143; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1358/1939, I, 145; a.mlf., *Nefhu't-ṭib*, V, 429, 513; VI, 148, 150; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-ħicâl*, III, 282; a.mlf., *Laḳṭü'l-ferâ'id* (nşr. Muhammed Haccî, *Elfû sene mine'l-vefeyât* içinde), Rabat 1396/1976, s. 251; Ahmed Bâbâ et-Tinbuktî, *Neylül-ibtihâc*, Trablus 1408/1989, s. 477, 526; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, s. 248; Ebû Yahyâ İbn Âsım, *Cennetü'r-rizâ' fi't-teslîm limâ ḳadderallâhu ve ḳazâ* (nşr. Salâh Cerrâr), Amman 1410/1989, neşredenin girişi, I, 45-46; Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 257; I. Calero-Secall, "Los temas de las fatwas de Ibn Sirâc en los Nawâzil de Ibn Tarkât", *Homenaje al prof. D. Cabelas Rodriguez, con motivo de su LXX aniversario*, Granada 1987, I, 189-202; L. Seco de Lucena, "La escuela de juristas granadinos del siglo XV", *Miscelánea de estudios arabes y Hebráicos*, VII, Granada 1959, s. 12.

ISABEL CALERO-SECALL

İBN SİRÎN

(ابن سيرين)

Ebü Bekr Muhammed
b. Sîrîn el-Basrî
(ö. 110/729)

Rüya tabiriyle tanınan
hadis ve fıkıh âlimi, tâbî.

34 (654) yılında Basra'da dünyaya geldi. 31 (651) veya 33'te (653) doğduğu da kaydedilir. İnan'ın Cercerâyâ kasabasından olan babası Sîrîn, Hâlid b. Velîd'in Aynü't-temr'i fethi esnasında elde edilen esirler arasında bulunuyordu. Enes b. Mâlik kendi payına düşen Sîrîn'i mükâtebe usulüyle âzat etti. Annesi Safiyye de Hz. Ebû Bekir'in âzatlısıdır. Otuz sahâbe ile görüştüğü kaydedilen İbn Sîrîn Huzeyfe b. Yemân, Zeyd b. Sâbit, Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib, İmrân b. Husayn, Ebû Hüreyre gibi sahâbilerden, Abide es-Selmâni ve Kâdî Şüreyh gibi tâbîilerden ilim tahsil etti. Kendisinden Şa'bî, Katâde b. Diâme, Eyyûb es-Sahtiyânî, Âsım el-Ahvel, Abdullah b. Avn, İbn Ebû Arûbe, Hâlid el-Hazzâ ve Evzâi başta olmak üzere birçok âlim faydalandı. Geçimini ticaretle sağlayan İbn Sîrîn, bir rivayete göre satın aldığı zeytin yağının içine fare düşmesi üzerine yağın hepsini dökünce borcunu ödeyemedi ve bu sebeple hapse atıldı. Abdullah b. Zübeyr döneminde hac görevini ifa etti. 9 Şevval 110 (15 Ocak 729) tarihinde vefat eden İbn Sîrîn'in 40.000 dirhem borcu oğlu Abdullah tarafından ödendi. İbn Sîrîn'in yumuşak huylu, mütevazî, cömert ve takvâ sahibi bir kimse olduğu kaydedilmektedir. Kardeşleri Yahyâ, Ma'bed, Enes ve Hafsa da güvenilir râvilerdendir.

"İmam, hâfız" gibi unvanlarla anılan İbn Sîrîn tefsir, şiir ve hesap bilgisiyle de meşhur olmakla birlikte ilmî şahsiyetinde hadisçilik ve fıkıh ağır basar. Hadislerin güvenilir râvilerden alınması hususunda titiz davranan İbn Sîrîn'in güvenilir bir muhaddis olduğunda ittifak edilmiş, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Onun fikhî meselelerle ilgili görüşlerini Ahmed b. Mûsâ b. Hâsir es-Sehlî, *Fıḳḳhü'l-İmâm Muḫammed b. Sîrîn fi'l-mu'amelât* adıyla hazırladığı doktora çalışmasında bir araya getirmiştir (1415, Mekke, Câmîatü'l-Ümmi'l-kurâ külliyyetü's-şerfiati'l-İslâmiyye).

İlk dönemlerde daha çok muhaddis ve fakih olarak tanınan İbn Sîrîn'in sonraki yüzyıllarda ilk rüya tabircilerinden biri olarak anılması dikkat çekmektedir. İbn Sa'd, Halîfe b. Hayyât, Ahmed b. Hanbel ve Hatîb el-Bağdâdî onun rüya tabircili-

ğinden hiç söz etmezken Buhârî ("Ta'birü'r-rü'yâ", 10, 12, 19, 26), Müslim ("Rü'yâ", 6), Câhiz ve Ebû Nuaym konuyla ilgili rivayetlerine yer verirler. İbn Hallikân rüya tabiri konusunda geniş bilgisi olduğuna (*Vefeyât*, IV, 182), birkaç rüya tabirinden örnek veren Zehebî de bu husustaki kabiliyetine (*A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 614, 617-618) işaret eder. İbn Haldûn, İbn Sîrîn'in bu alanda en meşhur âlimlerden biri olduğunu, tabircilikle ilgili kurallarının nesilden nesile nakledilegeliğini belirtir (*Mukaddime*, s. 462). İlk kaynaklar, İbn Sîrîn'in rüya tabiriyle ilgili eser yazıp yazmadığı hususunda bilgi vermemekle birlikte İbnü'n-Nedîm onun *Ta'birü'r-rü'yâ*, Rûdânî de *'İbâretü'r-rü'yâ* adlı bir eseri olduğunu kaydeder. Bu konuda kendisinden bazı rivayetler nakledilse de hadislerin yazılmasına bile karşı çıkan İbn Sîrîn'in rüya tabirine dair kitap yazması düşünülemez (Abdülhay el-Kettânî, I, 143; Fahd, s. 70; *Eİ²* [İng.], III, 948). Sonraki dönemlerde derlenen farklı isimlerdeki bazı rüya tabiri mecmualarının (Sezgin, I, 633-634) ona nisbet edilmesi, bir tâbiîn âliminin ilmî otoritesinden faydalanma gayretinden kaynaklanmış olmalıdır (*Eİ²* [İng.], III, 948). Nitekim bu mecmuaların bir kısmında İbn Sîrîn'den sonra yaşamış kimselerin adları da geçmektedir. Bu eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. *Ta'birü'r-rü'yâ* (Kahire 1281, 1297, 1298, 1301, 1303, 1304, 1305, 1309, 1961; İstanbul 1304). 2. *Tefsîrü'l-aḥlâmî'l-kebir* (Kahire 1963; Beyrut 1402/1982, 1403/1983, 1993 [nşr. Züheyr Şefik el-Kubbî], 1418/1997). 3. *Müntehabü'l-kelâm fi tefsîri'l-aḥlâm* (bazı baskıları Abdülganî en-Nablusî'nin *Ta'tîrû'l-enâm fi ta'birî'l-menâm* adlı eseriyle birlikte, Bulak 1284, 1294, 1296; Kahire 1301, 1302, 1304, 1306, 1307, 1316, 1320, 1324, 1329, 1940, 1373/1953; Bombay 1296; Leknev 1874; I-II, Tunus 1984). 4. *Kitâbü'l-Kelâm fi tefsîri'l-aḥlâm* (Beyrut 1963, Abdülganî en-Nablusî'nin eseriyle birlikte). 5. *Tefsîrü aḥlâmî't-tefâ'ül* (nşr. Abdülhafız Beydûn, Beyrut 1410/1990). 6. *Tefsîrü aḥlâmî't-teşâ'üm* (nşr. Abdülhafız Beydûn, Beyrut 1410/1990). 7. *Kâmûsü'l-aḥlâm: Tefsîrün ebcedî li'r-rü'yâ'l-menâmiyye* (Tunus 1988). 8. *Tefsîrü'l-aḥlâm ve'r-rü'yâ* (Kahire 1976). 9. *Tefsîrü'l-aḥlâm* (nşr. Muhammed Abdülazîz el-Halâvî, Kahire 1994). 10. *Külliyât-ı Ta'bir-i Hâb* (İbn Sîrîn ve Dânyâl Peygamber, 3. bs., Tahran 1364/1985).

İbn Sîrîn'e nisbet edilen rüyâ tabirleri İda Zilio Grandi tarafından İtalyanca'ya (*Il libro del sogno veritiero*, Torino 1992),

Muhammed M. el-Akilî (*Ibn Seerin's Dictionary of Dreams According to Islamic Inner Traditions*, Philadelphia 1992) ve Âişe Bewley (*The Interpretation of Dreams*, London 1994) tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. Muhammed Bâkır Kindîl, İbn Sîrîn'in yorumlarında rüya, dil ve bilinç altı ilişkisini incelemiştir ("el-Luğa ve'l-hulm 'inde İbn Sîrîn", *el-Bâhis*, I/3 [Paris 1978], s. 40-69).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Ta'birü'r-rü'yâ", 10, 12, 19, 26; a.mlf., *et-Târihu'l-kebir*, I, 90-92; Müslim, "Rü'yâ", 6; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 193-206; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 502; Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd* (nşr. Muhammed Celâl Şeref), İskenderiye 1984, s. 277-282; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 271; IV, 269, 368; VII, 191; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târih*, III, 54-64; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 280-281; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-istikâme), s. 453; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 263-282; Hâtib, *Târihu Bağdâd*, V, 331-338; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Beyrut 1399/1979, III, 241-248; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 176; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 181-183; Mizzî, *Tezhibü'l-Kemâl*, XXV, 344-354; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 606-622; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 77-78; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 239-249; İbn Haldûn, *Mukaddime* (nşr. Derviş el-Cüveydî), Beyrut 1416/1996, s. 462; İbn Hacer, *Tezhibü'l-Tezhib*, IX, 214-217; Rûdânî, *Şilatü'l-halef bi-mevsûlî's-selef* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1408/1988, s. 306; Serkis, *Mu'cem*, I, 126-127; Sezgin, *GAS*, I, 633-634; G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition*, Cambridge 1985, s. 55, 178; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), I, 141-144; Abdül-gaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğr., *Mevsû'atü ricâli'l-kütübî't-tisâ*, Beyrut 1413/1993, III, 378; T. Fahd, *Etudes d'histoire et de civilisation islamiques*, İstanbul 1997, s. 41, 70-71, 112-113; a.mlf., "İbn Sîrîn", *Eİ²* (İng.), III, 947-948; Nâsir Güzeşte, "İbn Sîrîn", *DMBİ*, III, 734-736.

AHMET YÜCEL

İBN SIVÂR

(ابن سوار)

Ebû Tâhir Ahmed b. Ali b. Ubeydillâh (ö. 496/1103)

Kıraat âlimi.

412'de (1021) Bağdat'ta doğdu. Bazı kaynaklarda künyesinin İbn Sevvâr şeklinde harekelenmesi bir zühul eseri olmalıdır (İbn Hacer, II, 699). Ebû Tâhir, Utbe b. Abdülmelik el-Osmânî, Ebû Ali eş-Şermekânî, Hasan b. Ali el-Attâr ve Ali b. Muhammed el-Hayyât gibi kıraat âlimlerinden ders aldı. Muhammed b. Abdülvâhid b. Rizme, Ebû'l-Kâsım et-Tenûhî, İbn Gaylân gibi muhaddislerden hadis dinledi; itibarlı bir kıraat ve hadis âlimi olarak

Irak'ın şeyhülkurrâsı oldu. Kendisinden Ebû Ali İbn Sükkere, Muhammed b. Hadîr el-Muhavvelî, Ebû'l-Kerem Mübârek b. Hasan eş-Şehrezûrî ve Ebû Muhammed Sıbtu'l-Hayyât kıraat ilmi tahsil ederken Ebû Tâhir es-Silefî, İbn Nâsır es-Selâmî, Ahmed b. Mukarreb ve iki oğlu Ebû'l-Fevâris Hibetullah ve Ebû'l-Fütûh Muhammed ile torunu Ebû Tâhir Hasan b. Hibetullah hadis alanında faydalanmıştır. Ayrıca Ebû Tâhir es-Silefî'nden *el-Müstenîr* adlı eserini dinlemiştir. İbn Sivâr 4 Şâban 496'da (13 Mayıs 1103) Bağdat'ta vefat etti ve Ma'rûf-i Kerhî'nin kabrinin yanına defnedildi.

İbn Sükkere, İbn Sivâr'ın kendini kıraat ve hadis okutmaya hasrettiğini söylerken sika bir Hanefî âlimi olduğunu belirtmiş, İbn Nâsır es-Selâmî de onun hakkında sika, mütkin ve sebt terimlerini kullanmıştır. Ebû Sa'd es-Sem'ânî, İbn Sivâr'ın sika oluşuna işaret ettikten sonra pek çok kişinin ondan Kur'an'ı hatmettiğini ve kendi hattıyla çok sayıda hadis yazdığını zikretmiştir.

İbn Sivâr'ın meşhur on imamın kıraatini içine alan *el-Müstenîr fi'l-kurâ'âtî'l-âşr* adlı eseri İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr*'inin kaynakları arasında yer almakta olup Millet (Feyzullah Efendi, nr. 9, 132 varak) ve Nuruosmaniye (nr. 91, 268 varak; nr. 92, vr. 180-259; nr. 95, vr. 16-146) kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır (diğer nüshaları için bk. Brockelmann, I, 722).

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcü'l-arûs, "svr" md.; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XVII, 81; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, IV, 46-48; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkulaç), II, 858-860; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 225-227; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 491-500*, s. 229-231; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 204-205; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 82; a.mlf., *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 86; İbn Hacer, *Tefsîrü'l-müntebih*, II, 699; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1670; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 722; Hasan Saferî Nâdirî, "İbn Sivâr", *DMBİ*, III, 720-721.

AHMET MADAZLI

İBN SÜDE

(ابن سودة)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed et-Talib b. Muhammed b. Alî et-Tâvüdü el-Fâsî (ö. 1209/1795)

Mâlikî fakihî ve muhaddis.

1111 (1700) yılında Fas'ta dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda 1128'de (1716) doğduğu da kaydedilmekle birlikte öğrencisi Ebû'r-Rebî Süleyman b. Muhammed el-Havvât'ın 1206'da (1792) yazdığı bir eser-